

ÅRSÖVERSIKT 2016

MUST

© Försvarsmakten

Grafisk formgivning och tryck: FMV-FSV Grafisk produktion

Illustration, omslag: Anna-Karin Wetzig, FMV-FSV Grafisk produktion

Foto: sid 2 - Astrid Emilia Amtén Skage

Foto: sid 6, 8, 12, 14, 28, 34 - Alexander Gustavsson/Försvarsmakten

Foto: sid 10, *undre bilden* - Joel Thungren/Försvarsmakten

Foto: sid 4, 10, *övre bilden*, 20, 23, 24, 26, 30, 32, 36, 38, 40 - Försvarsmakten

Foto: sid 18, 42 - Johan Lundahl/Försvarsmakten

Foto: sid 16 - Kim Svensson/Försvarsmakten

Prodid: 170120-024

ÅRSÖVERSIKT 2016

MILITÄRA UNDERRÄTTELSE- OCH SÄKERHETSTJÄNSTEN

FÖRSVARSMAKTEN

Innehåll

Musts uppdrag och organisation	5
Vad är försvarsunderrättelsetjänst?	7
Vad är säkerhetstjänst?	9
Tillsyn av Must	12
Att arbeta som arkivarie på Must	15
Must följer utvecklingen i närområdet	17
Påverkansoperationer	21
Must följer utvecklingen i Mellanöstern	22
Nationella underrättelseenheten – insatsen i Mali	23
Försvarsattachéerna – en resurs vid Must	26
Underrättelseverksamhet riktad mot svenska försvarsintressen	29
Säkerhetsrapportering ger viktigt underlag	30
Ökade krav på säkerhetsskydd vid upphandling	33
Granskning av mobiltelefoni för skyddsvärda uppgifter	35
Nollmätning säkerhetstjänst inom Försvarsmakten	37
Förmågeutveckling av underrättelse- och säkerhetstjänst	39

Chefen Musts förord

En underrättelse- och säkerhetstjänst måste i stor utsträckning arbeta i det fördolda. Sekretess är en förutsättning för att Must ska kunna lösa sina uppgifter. Vissa av oss på Must kan berätta för alla att vi arbetar här, andra ska till och med hemlighålla var de arbetar. Men det är ändå viktigt att det som kan berättas också blir berättat. Årsöversikten är en del i strävan att låta alla som är intresserade få veta mera om Must.

Must har ett brett spektrum av uppgifter. Vi levererar underrättelser till regeringen och Försvarmakten, vi leder säkerhetstjänsten i Försvarmakten, samordnar signalskyddet för totalförsvaret och håller samman Försvarmaktens utveckling av underrättelse- och säkerhetstjänsten. Av allt detta rymts bara en bråkdel i årsöversikten. En kader av skickliga och entusiastiska medarbetare är den viktigaste förutsättningen för att Must ska lösa sina uppgifter.

Vår omvärld har knappast blivit säkrare under 2016. Läget i vårt närområde, hotet från terrorismen och konflikterna i Syrien och Irak är bara några exempel på skeenden som har engagerat Must. Mycket intresse har riktats mot påverkansoperationer och mot hot och risker i cybermiljön. Tillsammans med många inom Försvarmakten och med FRA och Säkerhetspolisen har vi bidragit till kunskapen om vad som sker i vår omvärld och till skyddet mot de hot som berör oss.

Försvarmaktens planering handlar idag framför allt om det nationella försvaret. Hela samhället berörs i ökad utsträckning av den planering för totalförsvaret som nu tar fart. Självklart påverkar detta också Must. Men de internationella operationerna är fortfarande viktiga. Försvarmaken finns i Mali, Irak, Afghanistan och Somalia, och Must lämnar stöd till de insatserna.

Ett bra säkerhetsskydd är en förutsättning för att Försvarmakten och andra ska kunna lösa sina uppgifter. Främmande maktens underrättelsetjänster vill komma över vår skyddsvärda information. Must bidrar aktivt till att förstå underrättelsehotet, identifiera skyddsvärden och till att rätt skyddsåtgärder vidtas.

Gunnar Karlson

Chef för den militära underrättelse- och säkerhetstjänsten

Musts uppdrag och organisation

Svenska försvarsmakten har i århundraden samlat in och sammanställt information om hot mot Sverige och om förhållanden i utlandet. År 1905, under pågående unionskris med Norge, beslutades att en stående underrättelsetjänst vid Generalstaben (dåtidens motsvarighet till Högkvarteret) skulle inrättas och det är detta årtal som ofta ses som startpunkten för den svenska militära underrättelsetjänsten. Den svenska säkerhetstjänsten grundades först ett årtionde senare och organiserades även den vid Generalstaben.

Dagens militära underrättelse- och säkerhetstjänst (Must) tillkom 1994 och är en del av Högkvarteret. Must har en egen anslagspost och får särskilda föreskrifter från regeringen. Med den skyddsvärda verksamhet som bedrivs följer att Must har behov av egna stöd- och ledningsfunktioner, samlade under Ledningskontoret. Musts två verksamhetsområden, underrättelsetjänst och säkerhetstjänst, bedrivs organisatoriskt under Underrättelsekontoret respektive Säkerhetskontoret. Sedan årsskiftet 2016-2017 finns även det nybildade Informationshanteringskontoret.

Vad är försvarsunderrättelsetjänst?

Den militära underrättelsetjänstens arbete syftar till att identifiera, bevaka och bedöma yttre hot mot Sverige och svenska intressen i utlandet, inom ramen för den inriktning som regeringen har beslutat om. Därmed ska underrättelsetjänstens information vara ett stöd för svensk utrikes-, säkerhets- och försvarspolitik. En av dessa viktiga uppgifter är att ge förvarning om hotförändringar i vår omgivning, så att uppdragsgivarna inte överraskas.

Hur går underrättelseprocessen till?

I korthet går underrättelseprocessen ut på att hämta in information som sedan bearbetas, analyseras och därefter rapporteras. Informationen prioriteras efter regeringens inriktning. Musts bedömningar bygger i de flesta fall på information från flera olika typer av källor och analytikerns expertis och hantverk. Bedömningar kan bygga på information som hämtas in från öppna källor, liksom från tekniska och personbaserade källor samt nationell och internationell samverkan. Must har möjlighet att inom regeringens inriktning ta del av information från Försvarets radioanstalt (FRA).

Underrättelsetjänst för Försvarsmaktens behov

Must bedriver också militär underrättelsetjänst till stöd för Överbefälhavaren (ÖB), i enlighet med dennes inriktning. De preciserade uppgifterna från ÖB till Must regleras årligen. Uppgifterna till Must omfattar stöd med bedömningar för ÖB:s långsiktiga utveckling av Försvarsmaktens förmågor och förband, försvarsplanläggning, ledning, planering och genomförande av militära insatser i närområdet och i de internationella insatsområdena. Must är ålagd att kontinuerligt följa den militära utvecklingen och verksamheten i närområdet.

FÖRSVARSENDERRÄTTELSEVERKSAMHET

Begreppet försvarsunderrättelseverksamhet används i juridiska och formella sammanhang och beskriver den underrättelseverksamhet som bedrivs inom ramen för försvaret. Det tydliggör skillnaden bland annat mot Polismyndighetens och Säkerhetspolisens underrättelseverksamhet. Den militära underrättelse- och säkerhetstjänsten (Must) är den enhet inom Försvarsmakten som bedriver försvarsunderrättelseverksamhet. Det gör vi på uppdrag av regeringen. Årligen vänder sig regeringen till Must med en inriktning, inom vilken uppgifter ges till Must. I inriktningen beskrivs vilka verksamhetsområden som regeringen vill att Must ska arbeta med under året. Regeringen beslutar även vilka resurser Must får tilldelade och hur vi ska rapportera tillbaka till regeringen.

Hur och vem som får bedriva försvarsunderrättelseverksamhet är reglerat i lagen om försvarsunderrättelseverksamhet (2000:130) och tillhörande förordningar och i lagar om bl.a. personuppgiftsbehandling. Lagen ger rätt att inhämta information med särskilda metoder – så kallad personbaserad och teknisk inhämtning.

Vad är säkerhetstjänst?

Den militära säkerhetstjänstens uppgift är att upptäcka, identifiera och möta säkerhetshot som riktas mot Försvarmakten och Försvarmaktens intressen i Sverige och utomlands.

Den militära säkerhetstjänsten i en osäker värld

Det finns ett fortsatt ökat intresse för vårt närområde. Underrättelseinhämtning riktad mot Försvarmakten och Sverige ökar. Hotet mot informationssystem ökar, inte bara mot Försvarmakten utan mot samhället som helhet. Riksrevisionens rapport om informationssäkerhet hos nio myndigheter är av intresse för Försvarmakten även om vi inte är bland de granskade. Försvarmakten är i dag i hög grad beroende av fungerande samhällsfunktioner, infrastruktur och en fungerande privat sektor. Därför går det inte att enbart vara inåtblickande och fundera på hur Försvarmakten skulle klara motsvarande granskning eftersom vi även påverkas av hur andra hanterar informationssäkerhet. Informationssäkerhet innebär att information ska vara tillgänglig när den behövs, att endast den som är behörig kan ta del av eller förändra informationen, samt att inträffade händelser går att spåra.

Utveckling av den militära säkerhetstjänsten

Omvärlden förändras. Det är en ny tid med nya utmaningar. Vad det innebär för säkerhetstjänsten de närmaste åren finns uttryckt i en inriktning av säkerhetstjänsten i Försvarmakten. I ett längre perspektiv, inom ramen för Försvarmaktens framtidsbild, FM 2025 är frågorna till exempel vilken betydelse säkerhetstjänsten kommer att ha, om efterfrågan kommer att förändras, var säkerhetstjänsten vill vara 2025 och vilken roll Försvarmakten och Musts Säkerhetskontor ska ha i arbetet med att förbättra svensk informationssäkerhet. Nuläget är ett viktigt ingångsvärde för att utforma en inriktning. Nulägesbilden i Försvarmakten är styrande men slutsatser från exempelvis Riksrevisionens rapport om informationssäkerhet är också viktiga att ta tillvara. Ett exempel ur rapporten är identifierade brister i det systematiska informationssäkerhets- och uppföljningsarbetet som försvårar ett förbättringsinriktat arbetssätt.

Försvarmakten och andra myndigheter utsätts regelmässigt för försök till dataintrång. Detta i kombination med ökad komplexitet och beroenden mellan informationssystem och infrastruktur har ökat behovet av samarbete mellan myndigheter och andra aktörer. Exempel på samarbeten där Must deltar är Samverkansgruppen för informationssäkerhet (Samfi) och Nationell samverkan till skydd mot allvarliga it-hot (NSIT).

Inriktning av säkerhetstjänsten i Försvarsmakten – ett utdrag

Den militära säkerhetstjänstens uppgift är att tillvarata de säkerhetsintressen som främst berör Försvarsmakten och dess tillsynsområde. Begreppet "den militära säkerhetstjänsten" avser såväl verksamheten som dess organisation och består av säkerhetsunderrättelsetjänst, säkerhetsskyddstjänst och signalskyddstjänst. Säkerhetstjänst bedrivs i hela Försvarsmakten. Alla chefer med ansvar för verksamhet har, oavsett nivå, också ansvar för säkerhetsskyddet. Inriktningen av säkerhetstjänsten i Försvarsmakten riktar sig till samtlig personal i Försvarsmakten.

Övergripande målsättningar

Försvarsmaktens säkerhetsintressen omfattar eller kan hänföras till personal, materiel, information, anläggningar och verksamhet. Dessa ska genom aktiva och passiva åtgärder ges ändamålsenligt skydd, såväl nationellt som internationellt. Totalförsvaret ska genom Försvarsmaktens ledning och samordning ges ett flexibelt och ändamålsenligt signalskydd.

För att säkerhetstjänsten inom Försvarsmakten ska kunna lösa sina uppgifter krävs att säkerhetstjänsten med god framförhållning är anpassad till omvärldens, Sveriges och Försvarsmaktens utveckling, samt att alla medarbetare i Försvarsmakten tar sitt ansvar för och bidrar med sin del i säkerhetsarbetet. Detta omfattar alla nivåer och medarbetare i Försvarsmakten, inte enbart säkerhetstjänstföreträdare.

Särskilda målsättningar för den militära säkerhetstjänsten

De särskilda målsättningarna ligger till grund för uppdrag och uppgifter till Must, Insatsstaben och Militärregionerna. Den militära säkerhetstjänsten ska:

- 1) leverera effekt som ger ökad operativ förmåga för Försvarsmakten
- 2) förbättra säkerhetsskyddet av materielsystem som är avgörande för att öka Försvarsmaktens operativa förmåga
- 3) utveckla medarbetarnas attityd och säkerhetsmedvetande och därmed minska informationsförluster och främmande underrättelsetjänsters möjligheter till inhämtning
- 4) proaktivt anpassas med hänsyn till omvärlds- och samhällsutvecklingen, samt utvecklingen inom teknik och informationshantering
- 5) förbättra motverkan mot främmande underrättelseverksamhet
- 6) fortlöpande anpassa sina regelverk, styrningar och information med hänsyn till utvecklingen och förändrade förutsättningar.

SAMFI – SAMVERKANSGRUPPEN FÖR INFORMATIONSSÄKERHET

Inom ramen för Samfi samarbetar myndigheter med särskilt utpekad ansvar för informationssäkerhetsfrågor i samhället. De myndigheter som ingår är Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (MSB), Post- och telestyrelsen (PTS), Försvarets radioanstalt (FRA), Säkerhetspolisen (Säpo), Polismyndigheten, Försvarets materielverk (FMV) och Försvarsmakten, där Must är Försvarsmaktens representant. Samfi genomför årligen konferensen Informationssäkerhet för offentlig sektor.

NSIT – NATIONELL SAMVERKAN TILL SKYDD MOT ALLVARLIGA IT-HOT

Nationell samverkan till skydd mot allvarliga IT-hot (NSIT) är ett samverkansforum mellan Säpo, Must och FRA. NSIT analyserar och bedömer hot och sårbarheter när det gäller allvarliga eller kvalificerade IT-angrepp mot de mest skyddsvärda nationella intressena. NSIT utvecklar samverkan och genomför aktiviteter för att försvåra för en kvalificerad angripare att komma åt eller skada skyddsvärda civila eller militära resurser.

Under året har delprojekt inom områdena hotanalys, förvarning och upptäckt, samt hantering av incidenter genomförts. Arbetet har utförts av projektgrupper med deltagare från de tre organisationerna. Resultaten från de olika projekten används såväl i det tekniska som strategiska arbetet med att försvåra för en kvalificerad angripare att komma åt eller skada svenska skyddsvärda civila eller militära resurser. En analys av tidigare projekt har också genomförts. Analysen har resulterat i en långsiktig inriktning och projektportfölj för NSIT.

Förmågan att hantera allvarliga IT-hot är beroende av personal med rätt kompetens, förmåga att samverka och samordna resurser. Att sprida kunskap och förståelse till andra myndigheter, ledande politiker och andra samhällsaktörer är också avgörande för förmågan. NSIT har lett till ökad förmåga att tillsammans möta komplexa och allvarliga IT-hot.

Tillsyn av Must

Must bedriver försvarsunderrättelseverksamhet och militär underrättelse- och säkerhetstjänst. Vad Must ska och får syssla med styrs av lagar, förordningar och årliga inriktningar från regeringen och ÖB. Lagarna som styr verksamheten är lagen (2000:130) om försvarsunderrättelseverksamhet och säkerhetsskyddslagen (1996:627).

Att följa och respektera lagar och förordningar är en självklarhet för Must, som måste ha både uppdragsgivarnas och allmänhetens förtroende. Allmänheten saknar detaljerad insyn i Must och dess verksamhet vilket beror på behovet av att hemlighålla organisationens förmåga, inte minst med hänsyn till hotet från utländska underrättelseaktörer samt att underrättelserapporter och säkerhetsskyddsåtgärder normalt är belagda med sekretess. Frågor om sekretess och säkerhetsskydd är reglerade i lagstiftning.

För att säkerställa att Must följer givna lagar, förordningar och direktiv finns ett antal externa inspektionsorgan. Deras granskningar utgör samtidigt ett stöd för Must då de tillför viktiga perspektiv på verksamheten. Granskningarna föregås alltid av ett omfattande förberedelsearbete i syfte att ge granskande myndigheter bästa möjliga underlag.

Statens inspektion för försvarsunderrättelseverksamheten

Under 2016 har Must vid flera tillfällen granskats av Statens inspektion för försvarsunderrättelseverksamheten (SIUN), som bl.a. kontrollerar att verksamheten bedrivs i enlighet med lagen om försvarsunderrättelseverksamhet. SIUN har även granskat att Försvarsmaktens personuppgiftsbehandling utförs enligt lagen (2007:258) om behandling av personuppgifter i Försvarsmaktens försvarsunderrättelseverksamhet och militära säkerhetstjänst.

Datainspektionen

Även Datainspektionen (DI) kontrollerar att Must följer lagen om behandling av personuppgifter i Försvarsmaktens försvarsunderrättelseverksamhet och militära säkerhetstjänst. Vid inspektion under 2013 meddelades ett antal förelägganden och ett påpekande rörande hanteringen av personuppgifter. Must har under 2016 genomfört ett omfattande arbete för att åtgärda de av DI meddelade föreläggandena.

Riksrevisionen

Musts ekonomiska redovisning och efterlevnad av uppställda förvaltningskrav granskas framförallt av Riksrevisionen och genom försvarsmaktsinterna processer.

Dialog med uppdragsgivarna

En kontinuerlig dialog med Regeringskansliet, främst med Enheten för samordning av försvarsunderrättelsefrågor (SUND) på Försvarsdepartementet, säkerställer att underrättelseprodukterna motsvarar regeringens förväntningar. Motsvarande dialoger sker med övriga staber och ledningar i Högkvarteret för att säkerställa överbefälhavarens (ÖB) beställningar.

ARKIVVERKSAMHETEN PÅ MUST

Militära underrättelse- och säkerhetstjänsten (Must) tillkom 1994 efter en omorganisation inom Försvarsmaktens högkvarter. Organisatoriskt ingår Must i förbandet Högkvarteret och arkivbildaren Försvarsmakten. Must är tillika ett delarkiv avseende sådana handlingar som utgör inriktningar enligt lagen (2000:130) om försvarsunderrättelseverksamhet. Arkivverksamheten på Must granskas av Krigsarkivet, som är en del av Riksarkivet, precis som Försvarsmaktens övriga arkivverksamhet.

Att arbeta som arkivarie på Must

Musts verksamhet omfattar många olika områden. Ett sådant är arkivtjänsten vid Must, där arkivarien Sara arbetar. Sara har arbetat på Must i fyra år.

Vad gör man om man arbetar som arkivarie på Must?

Det övergripande uppdraget är detsamma som på andra svenska myndigheter – att förvalta organisationens information på ett sätt som gör att informationen är sökbar och går att läsa och förstå såväl idag som i framtiden. Det ställer bland annat särskilda krav på lokalerna där materialet förvaras, att IT-system lever upp till vissa krav och att arkivet organiseras på ett sätt som gör att det går att återfinna information när man behöver den. Som arkivarie söker och letar man också information i arkivet, t.ex. utifrån specifika frågor från medarbetare på Must. Det är också förhållandevis vanligt att forskare och journalister hör av sig och vill ta del av olika typer av information.

Som en del av offentlighetsprincipen ska myndigheter som huvudregel diarieföra sina handlingar så att allmänheten ska kunna söka sådana. Normalt är en myndighets diaries offentliga. Must:s diaries över in- och utgående underrättelse- och säkerhetshandlingar omfattas av sekretess enligt 3 § offentlighets- och sekretessförordningen (2009:641). Det innebär att allmänheten inte har möjlighet att själv gå in och söka i dessa diaries, och kan därför inte på samma sätt som i andra delar av Försvarmakten få insyn i vilken information som finns i arkivet.

Vilka är utmaningarna?

De omfattande kraven på sekretess gör att arbetet med Musts arkiv skiljer sig från ett i övrigt jämförbart arkiv på en annan myndighet. Det medför att det ställs höga krav på spårbarhet och säkerhet och att vissa moment kan vara mer tidskrävande än vid andra myndigheter. Det är också en utmaning att vara den som ansvarar för ett perspektiv på flera hundra år i en organisation som i de flesta fall arbetar snabbt och med en betydligt kortare tidshorisont. Vad vi gör idag och hur vi hanterar informationen kommer att avgöra hur – och om - vi har tillgång till den imorgon.

Vad är det bästa med arbetet?

Utmaningarna! Must är dessutom en intressant arbetsplats och vi har ett angeläget uppdrag.

Must följer utvecklingen i närområdet

Sveriges närområde har en central plats i Musts uppdrag att följa omvärldsutvecklingen. Must följer såväl den aktuella situationen som de övergripande utvecklingslinjerna. Resultaten av Musts arbete är generellt sett sekretessbelagda med hänsyn till den information som ligger till grund för analyserna och vilka arbetsmetoder som används. Must rapporterar till sina uppdragsgivare, regeringen och Försvarsmakten.

Vårt närområde

Sveriges närområde får en större säkerhetspolitisk och militär betydelse. Must har under de senaste åren observerat att intresset för Sveriges närområde ökar. Relationerna mellan Ryssland och Natos medlemsländer försämras och präglas av minskande ömsesidigt förtroende. Det tar sig uttryck i säkerhetspolitiskt motiverat agerande och militär aktivitet från flera aktörer som verkar i närområdet.

Vårt närområde är ett gränsland där ett antal tongivande stater har säkerhetspolitiska intressen, vilka till del står i ett motsatsförhållande till varandra. Det är inte självklart att dessa intressen innebär en motsättning, men utvecklingen påvisar att aktörernas definierar sina intressen på ett sätt som gör det allt svårare att tillgodose dessa intressen genom ömsesidiga samarbetslösningar. Konsekvensen av detta är att aktörerna agerar ensidigt på ett sätt som riskerar att framkalla negativa reaktioner från andra aktörer. Säkerhets- och försvarspolitiska utspel och markeringar i närområdet sker därför allt oftare.

Flera stater i närområdet signalerar att de rådande säkerhetslösningarna i Europa behöver förstärkas. Ett antal stater har uttryckt att deras säkerhet upplevs vara utmanad, däribland de baltiska länderna, och det har framförts behov av mer eller mindre långtgående förstärkningar. Ryssland förefaller anse att den nationella säkerheten och den militära styrkebalansen kring Östersjön är på väg att försämrats. Detta sägs i sin tur motivera ryskt säkerhetspolitiskt agerande och ytterligare försvarssatsningar.

Den generella nivån avseende militär aktivitet i närområdet har ökat under senare år. Det inbegriper såväl en mer frekvent militär närvaro som ökande övningsverksamhet. Övningsmönstren i närområdet blir allt mer omfattande och komplexiteten i fråga om sammansättningen av olika moment och typer av stridskrafter ökar. Det tyder på en gradvis utökad förmåga och högre beredskap i takt med att de militära resurserna utökas och övas.

Aktörerna i närområdet

Huvudaktörerna i Sveriges närområde är Ryssland och de västländer som ingår i Nato. Dock finns det säkerhets- och försvarspolitiska nyansskillnader bland Natomedlemmarna. Europeiska unionen (EU) är också en framträdande säkerhetspolitisk aktör i närområdet.

Ryssland eftersträvar ett större politiskt inflytande, stärkt nationell säkerhet och har fortsatt en hög säkerhetspolitisk ambition. Att Ryssland eftersträvar ett större inflytande i internationell politik har under senare år blivit tydligt rörande såväl länderna i det forna Sovjetunionen som i närområdet. Rysslands militära insatser i Ukraina och Syrien visar på beslutsamhet och hög ambition i detta avseende. Ryssland har inte gjort någon hemlighet av sitt intresse för utvecklingen i Sveriges närområde.

Det europeiska och transatlantiska säkerhetssamarbetet har fått förnyad prioritet. EU har över tiden spelat en ökad säkerhetspolitisk roll i förhållande till Ryssland efter den ryska annekteringen av Krim 2014. USA fortsätter sin återbalansering mot Asien, men har samtidigt gett frågor som rör den europeiska förnyad prioritet. En mer omfattande militär förmåga i Europa, inklusive fler amerikanska militära förband, är beslutad. Det uttalade syftet är en höjd tröskelförmåga inom ramen för Natos kollektiva försvar. Vid sidan av detta genomför flera europeiska Nato-länder försvarssatsningar, i synnerhet kring Östersjön.

Påverkansoperationer

Påverkansoperationer genomförs av statsaktörer som ett sätt att försöka uppnå inflytande över andra länders säkerhetspolitik. Målsättningen är att påverka beslut, uppfattningar eller beteenden hos statsledningen, befolkningen eller särskilt utvalda målgrupper som ett sätt för en stat att främja sina egna säkerhetspolitiska mål. Detta sker exempelvis genom spridning av vilseledande eller oriktig information som ett sätt att skapa förvirring, misstro eller missnöje.

Ämnet fick förnyad aktualitet i samband med presidentvalet i USA 2016 men Ryssland har, liksom Sovjetunionen, tillämpat påverkansoperationer som ett utrikespolitiskt verktyg under många år. Detta sker inte minst genom de ryska underrättelsetjänsterna, som förutom att inhämta underrättelser också har till uppgift att verka för att öka det ryska politiska inflytandet utomlands och aktivt motverka utvecklingar som den ryska statsledningen anser vara negativa.

Att inhämta information som kan användas för att misskreditera politiska motståndare är ett väl etablerat modus operandi, där Internet erbjudit nya sätt att både komma över och sprida sådan information. I detta sammanhang ges också stöd till aktörer som för Rysslands talan i andra länder.

En förutsättning för att kunna bedriva effektiva påverkansoperationer mot extern och intern opposition är god direkt eller indirekt kontroll över massmedier.

Must följer utvecklingen i Mellanöstern

Liksom under de senaste åren har händelseutvecklingen i Syrien och Irak påverkat den säkerhetspolitiska och militärstrategiska utvecklingen i Mellanöstern under 2016.

I både Irak och Syrien möts ett antal utländska aktörers olika intressen och följaktligen även deras militära och politiska stöd, vilket ger stora behov av strategisk bearbetning. Den svenska försvarsmaktens utbildningsinsats i Irak fortsatte under 2016, vilket gör att Must även genomför kontinuerliga uppdateringar om säkerhetsläget där insatsstyrkan befinner sig.

Under 2016 inleddes offensiven mot Mosul i Irak, vilket betyder att Daesh långsamt drivs ut ur ett av sina viktigaste fästena. Irak brottas dock fortsatt med stora svårigheter avseende politiskt samarbete och genomförandet av nödvändiga reformer, samtidigt som Bagdad drabbas av kontinuerliga terrorattentat.

Inbördeskriget i Syrien fortsätter och den syriska regimen, understödd av Ryssland och Iran har återtagit kontrollen över centrala områden, som Aleppo, samtidigt som regimstyrkorna är alltmer utnötta och splittade. De syriska kurderna har expanderat sitt område i norra Syrien med hjälp av stöd utifrån. En förändring är att även Turkiet engagerat sig militärt genom att stödja de syriska rebellernas avancemang i norra Syrien. Nya försök till fredssamtal har genomförts i olika format, liksom ansträngningar att upprätta och vidmakthålla vapenvilor.

Daesh har pressats tillbaka i båda länderna, men i och med att hotet från organisationen minskar riskerar nygamla konflikter att blossa upp inom och mellan olika grupper. Daesh fortsätter dessutom att utgöra ett terrorhot även om organisationen förlorar terräng.

Nationella underrättelseenheten

– insatsen i Mali

Nationella underrättelseenhetens (NUE) Malidesk har kontinuerligt personal på plats i insatsområdet i Mali. Malidesken inrättades 2014 och har sedan dess haft som uppgift att analysera utvecklingen i landet.

2012 inledde territoriellt motiverade grupper ett väpnat uppror i norra Mali i syfte att bilda en egen stat, Azawad. Upproret togs sedan över av våldsförjämjande islamistiska grupper (jihadister). 2013 slogs dock upproret ner i en fransk militär intervention, på begäran från den maliska regeringen. Därefter har två huvudsakliga konflikter utkristalliserats; dels en territoriell som är fokus för FN-insatsen Minusma, och dels en jihadistisk som engagerar franska och maliska trupper.

MALI 2016 – EN KOMPLICERAD UTVECKLING

Den förmodligen bästa bilvägen i Mali går mellan huvudstaden Bamako och staden Segou, knappt tjugofem mil nordost om Bamako. För att ta sig till Mopti som ligger ytterligare knappt fyrtio mil bort är dock flygtransport att föredra om man inte har tungt gods att transportera. Detsamma gäller för Timbuktu, ytterligare ungefär fyrtio mil norrut.

För personalen från Malidesken vid Nationella Underrättelseenheten (NUE) som är insatta i Mali är varken vägen till Segou eller flygtransporterna till Mopti och Timbuktu obekanta. Från sina grupperingsplatser besöker de ofta dessa orter för att inhämta information om hur läget i Mali utvecklas.

Den territoriella konflikten har utvecklats till en konflikt som främst kan beskrivas som politisk, men med väpnade inslag. Under 2016 gick fredsprocessen där de territoriellt motiverade grupperna ingår mycket långsamt och den kom i mångt och mycket att präglas av bristande entusiasm från alla parter. Flera av grupperna har med tiden splittrats i olika etniska riktningar, något som inte har underlättat fredsprocessen.

Den jihadistiska konflikten är väpnad och de våldsfrämjande islamistiska grupperna angriper meningsmotståndare, FN-insatsen Minusma, de närvarande västerländska insatserna samt maliska förband och maliska tjänstemän. Mord, sprängladdningar, indirekt eld och andra typer av väpnade attacker, inklusive självmordsbombningar, är vanligt förekommande. Under året som gått har utvecklingen varit negativ och ännu är ingen politisk lösning nära förestående.

Vid sidan av konflikterna finns en organiserad brottslighet som handlar med narkotika och vapen och som ägnar sig åt människosmuggling. Dessa aktörer har ett intresse av att konfliktnivån bibehålls på en nivå som gör det möjligt för smugglingen att fortgå, utan negativ påverkan från myndigheter eller andra aktörer.

Musts underrättelsestöd avseende Mali under 2016

Liksom under föregående år har Malidesken haft personal på plats i insatsområdet under 2016. Malidesken har försett uppdragsgivare på taktisk, operativ och strategisk nivå med olika typer av underrättelser.

Det svenska förbandet Swedish ISR Task Force ingår i FN-insatsen Minusma och bestod under 2016 av kontingenterna MALI 03, 04 och 05. Förbandet har främst delgivits underrättelser till stöd för att skydda det svenska truppbidraget. Samma typ av underrättelser har även gått till de svenska officerare och soldater som ingår som stabsofficerare i FN-insatsen Minusma, eller som instruktörer i EU:s träningsinsats för den maliska armén.

NUE har på taktisk och operativ nivå också stöttat Insatsstaben samt Armétaktiska och Flygtaktiska staben med olika typer av underrättelser. Dels med fokus på säkerhet och dels med bäring på den generella utvecklingen av konfliktsituationen. Deltagande i hot och riskhanteringsarbete är en prioriterad uppgift för Mali-desken. Det gemensamma arbetet med andra delar av Högkvarteret för att ta fram underlag för beslut om hur de svenska förbanden ska utrustas och utbildas har varit högt prioriterat.

På militärstrategisk och strategisk nivå har ÖB och regeringen fått ta del av underrättelser och analyser som har legat till grund för en rad olika bedömningar och beslut. Vid årsskiftet påbörjades samarbetet med Utrikesdepartementet för att stödja det svenska medlemskapet i FN:s säkerhetsråd, där både Mali och FN-insatsen Minusma kommer att stå på agendan.

Försvarsattachéerna

– en resurs vid Must

Must ansvarar för Sveriges försvarsattachéer. Under 2016 har vi haft 29 residenta försvarsattachéer som arbetar på sina respektive försvarsavdelningar vid ett antal svenska ambassader utomlands. Dessa attachéer har sammantaget varit sidoackrediterade till ytterligare 25 länder. Därtill finns ytterligare 5 resande försvarsattachéer som är baserade i Sverige och kontinuerligt reser till de länder där de är ackrediterade.

Försvarsattachéerna är en viktig resurs för underrättelseproduktionen vid Must. De verkar också i det bilaterala främjandearbetet, Försvarsmaktens internationella verksamhet och deltar i andra myndigheters internationella uppdrag. De utgör också en viktig del i att främja och stödja försvarsmaterielexporten. Attachéerna utbildas vid Must innan de tillträder sin tjänst, och Must ansvarar också för regelbundna kontroller avseende förvaltning och säkerhet på försvarsavdelningarna vid Sveriges ambassader.

Anders Andersson är stationerad i Tel Aviv i Israel sedan augusti 2016 och ska tjänstgöra som försvarsattaché där fram till sommaren 2019. När denna intervju genomförs är han tillfälligt hemma i Sverige i januari 2017 för att delta i det årliga försvarsattachémötet som Must anordnar.

Vad är ditt uppdrag som attaché?

Det övergripande uppdraget är att löpande leverera analyser och rapporter till Must främst avseende det militärstrategiska läget och försvarspolitik i Israel och Mellanöstern. I övrigt stödjer jag Högkvarteret generellt och den svenska ambassaden i deras arbete samt i beredskaps och säkerhetsfrågor. Försvarsavdelningen är formellt underställd Chefen Must, men lyder administrativt under beskickningschefen som är ambassadören. Dessutom har jag ett upparbetat kontaktnät i Försvarsmakten och i Regeringskansliet, i det senare fallet både på Försvarsdepartementet och på Utrikesdepartementet.

Hur påverkar stationeringslandets beskaffenhet ditt uppdrag?

Jag arbetar i nära samverkan med ambassaden avseende deras politiska rapportering och vi har en ömsesidig nytta av varandras kontaktnät och mötesverksamhet. Jag stödjer även det svenska generalkonsulatet i Jerusalem när behov finns. En viktig kontaktyta är också kretsen av andra länders försvarsattachéer stationerade i Israel som jag kontinuerligt upprätthåller kontakten med. Vidare deltar jag i det attachéprogram med olika aktiviteter som anordnas. Exempel på sådana aktiviteter är förbandsbesök och tematiska föredragningar kring olika frågor. Programmet är i stor utsträckning jämförbart med det som anordnas för de utländska försvarsattachéer som är stationerade i Sverige.

Hur ser arbetssituationen ut?

Jag är i praktiken kontinuerligt i tjänst, jag följer ständigt utvecklingen i Israel och i den instabila Mellanösternregionen. Som försvarsattaché har jag förtroendearbetstid. Det är viktigt att löpande följa säkerhetsläget eftersom situationen snabbt kan förändras. Informationsutbudet – rörande det militärstrategiska läget i Israel och regionen – är stort och omfattar bland annat officiella källor, olika typer av media samt analyser från tankesmedjor.

Hur ser de konkreta förutsättningarna ut på plats?

De socioekonomiska förhållandena ser olika ut och jag har en privilegierad ställning. För min del fungerar det praktiska i vardagen väl. En skillnad mot Sverige är att priset på exempelvis livsmedel och kapitalvaror är högre i Israel, medan kostnaden för att få olika typer av tjänster utförda vanligtvis är lägre. Människorna i Israel är lätta att få kontakt med och pratar bra engelska, vilket är en fördel då jag företrädesvis kommunicerar på engelska, både i arbetet och privat.

Underrättelseverksamhet riktad mot svenska försvarsintressen

Ett flertal nationer bedriver underrättelseverksamhet riktad mot Försvarsmakten och Sverige. Denna underrättelseverksamhet sker såväl i Sverige som i andra länder. Underrättelseinhämtning riktad mot Sverige och Försvarsmakten är att betrakta som en ordinarie verksamhet för dessa nationers underrättelsetjänster.

Några områden för främmande nationers inhämtning är tydliga. Inhämtning sker mot Sveriges försvarsförmåga där internationella samarbeten och Försvarsmaktens operativa förmåga är intressanta men också svenska politiska avsikter. Inhämtning sker även mot svensk industri. På flera områden är svensk industri och teknikutveckling i framkant. Försök att komma över svenska produkter och teknologier sker dels på ett öppet och lagligt sätt, men även i det fördolda. Ett exempel är försök till anskaffning via så kallade täckföretag där strävan är att dölja den egentlige bakomliggande beställaren. Syftet kan vara att använda teknologin i den egna försvarsmakten eller att vinna konkurrensfördelar för den egna industrin.

Den främmande underrättelseverksamhet som riktas mot Försvarsmakten i Sverige är omfattande och inhämtning sker på alla nivåer av vår verksamhet. På strategisk nivå kan inhämtning ske bland annat med hjälp av en nations officiella representation. Inträffade händelser under 2016 indikerar att främmande underrättelsetjänster har en ökad benägenhet att ta risker för att nå sina mål.

Under det gångna året har främmande underrättelsetjänst befunnit sig på platser där Försvarsmaktens skyddsvärda tillgångar finns. Personer som kan kopplas till främmande makt har utan rimlig anledning befunnit sig vid, och studerat, områden som är av vikt för totalförsvaret. En metod som används vid denna typ av inhämtning är inresande personer. Till exempel en underrättelseofficer som reser till Sverige under falska förespeglingar eller på annat konspiratoriskt sätt för att genomföra inhämtning.

Säkerhetsrapportering ger viktigt underlag

Tillsammans har vi alla ett ansvar att minska exponeringen av Försvarsmaktens skyddsvärda tillgångar och därmed försvåra för den främmande underrättelsetjänsten. I skyddet av Sverige och totalförsvaret är vi alla nyckelspelare oavsett anställning i Försvarsmakten.

Säkerhetstjänsten är beroende av rapporteringsvilja. Rapporter och tips ger underlag för att skapa en god säkerhetsuppfattning på nationell nivå. Försvarsmakten har system och metoder för säkerhetsrapportering och rapportering av skyddsvärd verksamhet. Rapporteringen har varit omfattande och mycket värdefull. Tyvärr finns det inte möjlighet för säkerhetstjänsten att återkoppla till rapportörerna i varje enskilt fall.

Under hösten 2016 lanserade Militärregion Syd en tipslinje som riktade sig till allmänheten. Utvärderingen av tipslinjen visade på en stor vilja från allmänheten att bidra till säkerhetstjänstens lägesuppfattning och Sveriges försvar. Att tänka på vid rapportering är att göra rapporten så innehållsrik och detaljerad som möjligt. Det underlättar analysen av händelserna och möjligheterna att se samband.

IT-incidentrapportering vässar säkerhetsskyddet

2016 infördes obligatorisk IT-incidentrapportering i staten. För allvarliga incidenter i IT-system som hanterar hemliga uppgifter ska myndigheter som hör till Försvarsdepartementet samt Fortifikationsverket och Försvarshögskolan (FHS) rapportera incidenter till Försvarsmakten.

Eftersom informationshanteringen är beroende av IT-system kan IT-incidenter medföra att myndigheterna får minskade möjligheter att bedriva sin verksamhet. Rapporteringen bidrar till Must kunskapsbild över myndigheternas förmåga att upptäcka och hantera händelser som kan påverka IT-säkerheten. Rapporteringen ger också information inför den tillsyn av myndigheternas säkerhetsskydd som Säkerhetskontoret regelbundet genomför.

En gång om året ska Försvarsmakten lämna upplysningar om de inrapporterade IT-incidenterna till Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (MSB). Det handlar om uppgifter i sammanställd form om antal, typer av incidenter och övergripande slutsatser. MSB tar sedan fram en rapport till regeringen som också inkluderar övriga incidenter som rapporterats till MSB och Säkerhetspolisen. Rapporten ger en sammanställd bild över incidenter i den statliga förvaltningen. Must deltar tillsammans med MSB och Säkerhetspolisen i en arbetsgrupp för att ta fram rapporten.

Att rapportera IT-incidenter bidrar till att informationssäkerheten förbättras, såväl inom den egna organisationen som på nationell nivå.

Ökade krav på säkerhetsskydd vid upphandling

Försvarsmakten är beroende av civila leverantörer. På senare år har hotbilden mot leverantörerna ökat. Några av orsakerna till förändringen bedöms vara Försvarsmaktens ökade leverantörsberoende, leverantörernas ökade insyn i och möjligheter att kunna påverka myndighetens skyddsvärda tillgångar, samt det försämrade säkerhetsläget i vårt närområde.

Must har därför vidtagit en rad åtgärder för att anpassa och ytterligare stärka skyddet vid säkerhetsskyddad upphandling. Processer och metodstöd har omarbetats och en ny metod för säkerhetsanalys inför säkerhetsskyddad upphandling har utvecklats. Därtill har stödfrågor tagits fram för att underlätta arbetet med att identifiera skyddsvärda tillgångar, sårbarheter och säkerhetshot. En övergripande hotbeskrivning har dessutom tagits fram vilken beskriver hur främmande makt kan använda sig av företag som plattform för underrättelseinhämtning.

Must har under året genomfört kontroll av säkerhetsskyddsavtal hos flera viktiga leverantörer. Syftet har varit att identifiera sårbarheter och brister samt att ge stöd till leverantörerna i deras säkerhetsarbete. Erfarenheterna från kontrollverksamheten har utgjort grund för flera av de förändringar som har genomförts och kommer att genomföras inom området för säkerhetsskyddad upphandling.

I arbetet med ny säkerhetsskyddslagstiftning kommer även regelverket för säkerhetsskyddade upphandlingar att ses över. Detta arbete görs i samverkan med Säkerhetspolisen. Framöver planerar Must att även se över utformningen av de säkerhetsskyddsavtal som Försvarsmakten använder i samband med säkerhetsskyddad upphandling. Syftet är att skapa en mer likformig avtalsstruktur.

Musts strävan är att hela den offentliga sektorn ska använda en gemensam avtalsstruktur och likalydande kravformuleringar vid alla säkerhetsskyddade upphandlingar. Detta underlättar för leverantörer som deltar i flera säkerhetsskyddade upphandlingar. Samtidigt skulle det bidra till en ökad transparens och förbättrade möjligheter till samverkan och kunskapsutbyte mellan offentliga aktörer. Must planerar därför att bjuda in olika samhällsaktörer för att diskutera förutsättningarna för en sådan utveckling.

För Försvarsmakten är säkerhetsskyddad upphandling ett strategiskt viktigt område som kräver fortsatt utveckling.

130

131

131

133

134

135

137

138

138

139

Granskning av mobiltelefoni för skyddsvärda uppgifter

På den kommersiella marknaden för säker mobilkommunikation finns många olika produkter, men det är otydligt vilket skydd de ger. Under 2016 fick Must i uppdrag av MSB att reda ut vilka produkter som skulle kunna bli godkända som Krypto för skyddsvärda uppgifter (KSU). KSU-godkända produkter får användas för att skydda sekretessklassade uppgifter, som inte rör försvarssekretess.

MSB föreslog inför projektet ett antal produkter som blivit godkända i andra länder inom EU, och Must ansåg att detta projekt skulle vara lämpligt för NSIT (Nationell samverkan till skydd mot allvarliga IT-hot) som är ett samarbete mellan Must, Säkerhetspolisen och FRA, berättar Martin på avdelningen för krypto och IT-säkerhet som var granskningskoordinator i projektet.

För att enhetligt kunna jämföra risker mellan de olika produktlösningarna användes Försvarsmaktens gemensamma riskhanteringsmodell. Arbetet innebar att analysera skyddsmekanismerna i respektive produktlösning och i vilken utsträckning de klarade att skydda mot de hot som tidigare identifierats.

Efter att ha granskat ett antal lösningar insåg vi att det skulle bli svårt att jämföra produkterna på ett rättvist sätt utifrån den riskanalysmodell som vi tidigare tänkt oss, säger Martin. Eftersom lösningarna skilde sig mycket åt beroende på målgruppen för produkten fick vi göra vissa antaganden för att få till en mer rättvis granskning. Vi upptäckte också luckor inom några områden i det omfattande underlaget som vi hade att tillgå från tidigare undersökningar. Detta föranledde att vi behövde göra egna undersökningar och intervjua respektive leverantör.

Leverantörernas design av de tekniska lösningarna överensstämde inte alltid med hur vi ansåg att de borde ha gjort i vissa avseenden. Under intervjuerna med leverantörerna fick vi däremot förståelse för kompromisser de behövt göra. Förklaringarna låg oftast i linje med hur leverantörerna uppfattade slutanvändarnas behov och säkerhetskrav, säger Martin.

I dag är granskningen slutförd och två av de föreslagna lösningarna är godkända mot KSU-kraven.

STOPP
GUL ZON

Tillstånd krävs
Permission is required

Nollmätning säkerhetstjänst inom Försvarmakten

Alla anställda i Försvarmakten kommer på olika sätt i kontakt med säkerhetsfrågor och ska fortlöpande genomgå utbildning i säkerhetstjänst. Utbildning ska genomföras innan en person ges behörighet att ta del av hemliga uppgifter.

Must genomförde under 2016 med hjälp av opinionsundersökningsföretaget Demoskop en intern mätning bland Försvarmaktens anställda för att kartlägga förtroendet för olika säkerhetsinstanser, kunskap i säkerhetsfrågor och i vilken utsträckning man tagit del av utbildnings- och informationsmaterial inom säkerhetstjänstområdet.

Undersökningen visar att medarbetarna överlag har ett högt förtroende för säkerhetstjänsten och sex av tio medarbetare anser att ett högt säkerhetsmedvetande är avgörande för Försvarmaktens verksamhet. Trots detta bedömer bara en av fyra att de själva har ett sådant säkerhetsmedvetande och ännu färre anser att deras enhet har ett högt säkerhetsmedvetande.

Must har enligt mätningen ett bra informations- och utbildningsmaterial men når inte alltid ut till medarbetarna genom att använda publikationer och interaktiva utbildningar på intranätet. Av de som hanterar hemliga eller sekretessbelagd information, bedömer många sin kunskap i informationsklassificering som otillräcklig. Behovet av stöd bedöms vara stort och det som efterfrågas av flest är handledt utbildning.

Must har genomfört ett analysarbete med undersökningsresultatet som grund och fortsätter arbetet med att höja säkerhetsmedvetandet och förbättra spridningen av information inom säkerhetstjänstområdet i Försvarmakten. Undersökningen har skapat en referens – ett nolläge – att utgå ifrån för att kunna följa upp viktiga parametrar i takt med förändringar inom och utom Försvarmakten. Must avser fortsatt att göra förnyade mätningar.

Förmågeutveckling av underrättelse- och säkerhetstjänst

I en föränderlig omvärld krävs förmåga till anpassning. För att nå visionen om ett säkrare Sverige i en osäker värld genomför Must ett kontinuerligt utvecklingsarbete.

Regeringens och Försvarsmaktens krav styr utvecklingen av Must. Utvecklingen påverkas av flera olika verksamheter exempelvis omvärldsutvecklingen, doktrinutveckling, studier och erfarenheter från genomförd underrättelse- och säkerhetstjänst. Must söker ständigt efter ny kunskap för att utvecklas. Ytterligare en verksamhet som påverkar utvecklingen är den kunskapsproducerande forskningen. Under 2016 har forskningen inriktats mot metoder för underrättelseanalys och ledning av underrättelse- och säkerhetstjänst. Forskningen har även inriktats mot frågan om hur den tekniska utvecklingen i samhället och omvärlden påverkar den militära underrättelse- och säkerhetstjänsten. Forskning och utveckling sker ofta i ett nära samarbete mellan Must och exempelvis Totalförsvarets forskningsinstitut (FOI) och Försvarshögskolan (FHS).

Den kunskap som skapas används av Must för att öka förmågan och möta kraven från uppdragsgivarna. Ett exempel på utveckling är arbetet med att ännu snabbare kunna utbyta information mellan olika delar av Försvarsmakten.

Utvecklingen av den militära underrättelse- och säkerhetstjänsten för att nå Must vision fortsätter.

Vision och verksamhetsidé

Musts vision

Ett säkrare Sverige i en osäker värld

Musts verksamhetsidé

Must ger regeringen och Försvarsmakten unika beslutsunderlag om omvärldsutvecklingen och hot mot Sveriges säkerhet.

Must bidrar till att Försvarsmaktens förmågor utvecklas och att förbanden har en bra hot- och lägesuppfattning. Vi bidrar också till att Försvarsmakten och andra myndigheter har rätt nivå på sin säkerhet.

Must löser sina uppgifter med hög integritet och i samverkan med andra. Vi utvecklar oss kontinuerligt för att kunna möta förändrade krav.

Ett säkrare Sverige i en osäker värld

FÖRSVARSMAKTEN

---

107 85 Stockholm, tel 08-788 75 00
www.forsvarsmakten.se